

Adatok az 1706. évi medgyesi és az 1707. évi besztercei kuruc-országgyűlés történetéhez.

Dr. Márki Sándor a II. Rákóczi Ferencről írt nagy monográfiája „Politika, hírlapírás és történelem“ című fejezetében felsorolván a Rákóczi-szabadságharc folyamán tartott kuruc és labanc országgyűléseket, azt mondja, hogy az erdélyi kurucok 1704-ben Gyulafehérvárt, 1706-ban Huszton és 1707-ben Marosvásárhelyt, a labancok pedig 1705-ben Szebenben és Segesvárt s 1709-ben Nagyszebenben tartottak teljes, vagy részleges országgyűléseket.¹

Most egyáltalában nem kívánok a labanc országgyűlések történetével foglalkozni, de mégis megjegyzem, hogy az erdélyi főkormányzók Nagyszebenben nem 1705-ben, hanem 1703—4-ben és Segesvárt 1705—6-ban tartott országgyűlést és amíg ezeknek az országgyűléseknek a történetét történetírásunk részletesen fel nem deríti, addig sohasem tudjuk kellő módon értékelni azokat a hősiességű erőfeszítéseket és áldozatokat, melyeket Erdély különböző fajú és vallásu népei — két táborra szakadva — ősi jogaik és szabadságaik visszavívása s őseiktől örökölt javaiknak a megtartása érdekében nyolc hosszú éven át a közös haza oltárára áldoztak.

Talán azzal sem végezek felesleges munkát, ha ezzel az alkalommal csupán kuruc országgyűléseink történetéhez kívánok egy néhány eddig ismeretlen adattal — már csak annak a ténynek újabb bizonyítása céljából is — hozzájárulni, hogy történetíróinkra nemcsak Erdély története egyes részeinek, de a Márki szerint már „apróra megismert“ Rákóczi szabadságharc egyes eseményeinek a felderítése körül is még sok teendő vár, hogy végre őseink eddigi történetét és küzdelmeit a történelmi igazság teljes fényében láthassuk.

Bár a kuruc országgyűlések fenti sorozatában nincsen szó besztercei országgyűlésről, Márki is megemlíti munkája más fejezetében,² hogy amikor az 1705. november 11-én vívott zsibói csata után a labanccá lett erdélyi vármegyék követői 1706. okt. 30-án Rákóczi fejedelem előtt Tibold—Daró-

¹ I. m. II. k. 1707—1708. Budapest 1909. 456. l.

² I. m. I. k. 1676—1707. Bp. 1907. 591. és 594. l.

czon megjelentek, hogy tőle fejükre és jószágukra kegyelmet kérjenek, a fejedelem személyüknek megkegyelmezett, de a jószágaik elkobzására vonatkozó korábbi rendeletét fenntartotta és utasítván őket, hogy jószágaik visszaadása érdekében hozzá egyenként folyamodjanak, „ebben az ügyben Beszterczére 1707. január 10-re országgyűlést hívott össze“ és 1707. március 3-án „jóváhagyta a besztercei országgyűlés határozatait és kedvesen fogadta, hogy a rendek őt újból behitták.“ Mindössze ennyi, amit erről a besztercei országgyűlésről ír. Kétségtelen tehát, hogy bár Márki Sándor a Rákóczi korszak irodalmát és kiadott forrásait bámulatos szorgalommal búvárolta át, s három kötetes nagy munkájában kitűnő eredménnyel s az igazságos bíró elfogulatlanságával értékesítette, sőt főleg az Erdélyi Múzeum Egylet, a Gróf Teleki s a Gróf Károlyi-család levéltárában gazdagon gyümölcsöző önálló kutatást is végzett, annak a besztercei országgyűlésnek a végzéseit nem találta meg, s összehívásának az igazi indokait sem ismeri. Még kevésbé tud arról, hogy az erdélyi kuruc rendek már pár hónappal előbb, 1706. október 27—28-án, Medgyesen is tartottak országgyűlést, s munkájából az is kitűnik, hogy a különben általa is elbeszélt 1709. évi október hó 22—26-án tartott második huszti kuruc országgyűlés részletes munkáját és végzéseit sem ismeri.

Ezért határoztam el, hogy addig is, amíg ezeket a végzéseket épen úgy, mint az 1704. július 5—12-én tartott fejedelemválasztó gyulafehérvári országgyűlés törvénycikkeit, teljes szövegükben közzétehetném,³ legalább a medgyesi és besztercei gyűlések végzéseit már most ismertetem. Talán lesz még alkalmam és módom arra is, hogy néhány eddig szintén ismeretlen adattal az 1703—4. és 1705—6. évi labanc, mint az 1709. évi huszti kuruc országgyűléseink történetének felderítéséhez is hozzájáruljak.

*

Rákóczi fejedelem 1706. július 18-án azt írta gr. Károlyi Sándornak, a tiszántúli és erdélyi kuruc hadak főparancsnokának, hogy ha gr. Rabutin, az erdélyi német hadsereg főparancsnoka bonchidai táborából két menetet tesz, azonnal félbeszakítja a hécsi udvarral kötött fegyverszünetet és a nagyszombati béketárgyalásokat. Utasítja egyuttal, hogy ha ez bekövetkezik, azonnal fogjon a hadműveletekhez.⁵

³ I. m. III. k. 1709—1735. Bp. 1910. 58. és köv. l.

⁴ *Csutak Vilmos*: Az utolsó gyulafehérvári országgyűlés, Kolozsvár 1913. Megjelent az Erdélyi Múzeum Egyesület VII. vándor-gyűlésének emlékkönyvében és külön lenyomatban is. V. ö. Márki, i. m. I. k. 454. és köv. l.

⁵ *Géresi Kálmán*: A gr. Károlyi-család oklevéltára. V. k. Bp. 1897. 496. l.

A bécsi udvar a mindkét hazában nagy várakozást ébresztett béketárgyalásokat július hó 24-én „csalárdul“ félbeszakítván, Rákóczi tüstént parancsot adott összes hadvezéreinek, s így Károlynak is, a tárgyalások alatt szünetelő hadműveletek megindítására.

Károlyival ezenkívül július 28-án kelt levelében azt is tudatta, hogy segítségére gr. Pekri Lőrincet, a béketárgyalások erdélyi főbiztosát is leküldötte azzal a tényleges utasítással, hogy tőle függjön, de az erdélyi hadak az ő parancsnoksága alatt legyenek.⁶ Károlyi tüstént eleget tett a fejedelem parancsának, és az egész erdélyi hadsereg vezetését már augusztus 17. előtt átadta Pekrinek. De egyúttal azt is meghagyta neki, hogy amíg Rabutin a Tiszán át nem megy, addig Erdélybe se maga ne menjen be, se senkit be ne bocsásson.⁷ Pekri egyelőre valóban engedelmeskedett a Károlyi parancsának, de sámsondi táborából már augusztus 18-án közölte vele, mint „bizalmas jóakaró öccsével“ a fejedelem azon szóbeli és írásbeli parancsát, hogy mihelyt a német kijön, azonnal nyomuljon be Erdélybe és „ott való állapotokat a fejedelem és a nemzet javára mint erdélyországi főparancsnok folytassa.“ Azt is tudomására hozza, hogy a Barsai Mihály mellett levő erdélyi főrendeket maga mellé vette, de a bujdosók közül már is sokan szöktek be Erdélybe, s mivel rettenetes sok prédálás folyik benn s ő fejedelmétől utasítást kapott, hogy ezt és a szászok nyomorgatását meg ne engedje, sietnie kellene, hogy a föld népe az ilyen kihágások miatt a felkelés ügyétől el ne idegenedjék. Kérte azért Károlyit, hogy azonnal tudósítsa Rabutin átkeléséről a Tiszán, hogy Sámsondon ne heverjen hiába, és „amig Urunk Önagysága bejön, vehessem valamennyire rendben az országot, vallhassunk becsületet Önagysága előtt,“ mert félni lehet, hogy az erdélyi nemesség mind elszökik mellőle és „ett benn nagy konfuzió lesz.“⁸

Párkányi táborából augusztus 20-án a fejedelem is újból tájékoztatta Károlyit, hogy Isten Erdélyországát ujonnan kezébe adván, hogy sokaknak felháborodott elméjét annál is inkább lecsendesítse, az erdélyi hadi és gazdasági ügyeket a magyarországiaktól annyira elválasztja, hogy „magokat az erdélyiek magok hazájában mások alá vettettek lenni ne mondhassák.“ Azért mihelyt hasznosnak látja, Pekrit az erdélyi hadakkal azonnal küldje be Erdélybe. Az ő és a Pekri parancsnokságát elválasztja minden dolgokban, de Pekri tartozik vele oly szoros érintkezést tartani, hogy

⁶ A gr. Károlyi-család oklevéltára.V. k. 499. l. és Thaly K. Archivum Rákóczianum. Bp. 1873. 574 l. l. k.

⁷ I. m. 511. és 591. l.

⁸ I. m. 512. és köv. l.

„minden hadidolgok közgyértelemmel és megegyezéssel menjenek véghez.“ Az erdélyi gazdasági tanácsot azonnal helyre állítja és reábizza a só és aranybányák intézését, s addig is, amíg a tanács működését megkezdhetné, a sóbányák ügyét már gr. Teleki Mihályra bízta. De a tisztek kinevezési és elbocsátási jogát fenntartotta magának és a mostaniak is megmaradnak az ő bemeneteléig. Viszont a hadak fizetését a selmecebányai pénztárból ki fogja egészíteni, ha a hátralékok kifizetése nem is áll módjában. Igen helyeselte az Erdélyben teendő hadi és gazdasági intézkedésekre vonatkozó javaslatait, és kérte, hogy további intézkedés céljából közzölje azokat gr. Pekrivel.⁹

Ezt az intézkedést augusztus hó 26-án azzal egészítette ki, hogy nem helyesli a Pekri Erdélybe való sürgős menetelét, s ha még nem ment be, jobb, ha hadaival Arad ellen intéz támadást. Ugy látta, hogy „magában is meghódol Erdély, még jobban, ha prédáló hadak nem lesznek benne.“ Annál nagyobb álmélkodással értette a Károlyi leveléből, hogy Pekri nem is jelentkezett előtte, és minden híre nélkül ment volna be Erdélybe, bár elmenetele óta egyetlen levelet sem íratott neki épen azért, hogy levelét parancsnak ne tekintesse, hanem Károlyitól várja a parancsolatokat.¹⁰

Pekri és a melléte levő erdélyi bujdosó rendek azonban nem osztották sem a Rákóczi, sem a Károlyi véleményét. Egtek a vágytól, hogy minél hamarább viszontláthassák a zsbói vereség után elhagyott házukat és hazájukat, s mihelyt bizonyos hírt hallottak a Rabutin kivonulásáról, tüstént beindultak Erdélybe.

Rabutin Bonchidán táborozott akkor, amikor a nagyszombati béketárgyalások váratlanul félbeszakadtak. Július 24-én érkezett táborába a császári futár azzal a parancssal, hogy induljon ki azonnal Rákóczi ellen Magyarországra. Tüstént másnap „szép rendben“ megindította hadait, s Válaszúton, Solyomkón, Osdolán, Hidalmáson és a Rákóczi által a zsbói csata előtt elsáncolt rendkívül szűk karikái szoroson át július 30-án már a Somlyó és Zilah közt fekvő falukba érkezett anélkül, hogy Gencsi Zsigmond ezrede a szoroson való átvonulásában számbavehető kárt okozhatott volna hadainak. Innen Nagyfaludon, Dédádon, Peterden, Széken és Diószegen át, hol a tisztikar a Kronsztfeld tábornok művészi gipszfaragványokkal díszített szép kastélyában sokáig gyönyörködött, augusztus 8-án már Pocsajra érkezett. Pocsajról és vidékéről bőséges étellel látta el s kíséretével augusztus 8-án személyesen is meglátogatta Nagyváradot s

⁹ Gr. Károlyi-család oklevéltára. V. k. 514. és köv. I. Arch. Rák. I. 592. és köv. I.

¹⁰ I. m. 520, 523. és köv. I.

nehány napi rekvirálás és pihenés után 14-én Derecskén, Földesen, Karcagon, Szentesen át a kuruc hadak szünetszakadatlan éjjeli és nappali támadásai között a Tiszához vonult.¹¹

Kivonulásának híre pár nap alatt szétfutott az országban és általános örömet és hihetetlen megkönnyebbülést váltott ki a három hosszú éven át halálra íjlesztett, agyonnyargatott és koldussá tett erdélyiek lelkéből. Nemcsak a magyarok és székelyek, de még a császárhű szászok is megkönnyebbülten lélegzettek fel, s a Pekri Lőrinc tüstént széthordott nyílt leveleiből s a hazatért bujdosóktól örömmel hallották, hogy Rákóczi szigorú parancsot adott ki a korábban eláradott, sokszor szükségtelen, oktalan pusztítások és égetések ellen, s különös gondja lesz a szászok bizalmának és anyagi támogatásának megnyerésére.

A Rabutin által Erdélyben hagyott Acton alezredesnek már augusztus hó 1-én bevitték egyik hí szásznak a marosvásárhelyi bíró előtt tett s az általános hangulatra jellemző kijelentését, hogy „nem labancoskodik ezentúl a szász“ és ezzel együtt a régi vitéz Csáki András kuruc ezredes nyílt levelét is, melyben meghódításra hívta fel Erdély összes lakóit s a községi bírákat táborába rendelte.¹² A Csáki, Kajdi és Draguly ezres kapitányok által vezetett kuruc hadak a bányavidékről tüstént előnyomultak és szétjártak az országban s a több, mint féleven át Moldvában bujdosók is mind visszatértek a német hadak által pusztává tett családi otthonukba.

Csáki András huszárezredével Medgyesen, Segesváron és Udvarhelyen át már augusztus 21-én Brassó alá érkezett és a 24-én Illyefalván tartott székgyűlésen fegyverbe szólította a háromszékiket, hogy pár nappal azután a esiki és gyergyói székelyekkel tétessen új esküt Rákóczi hűségére s a Moldvából időközben visszatért vitéz Horváth György alatt Háromszéken át a Brassót ismét körülzárt barcasági kuruc táborba indítsa őket.¹³ Pekri a gr. Teleki Mihály elnöklete alatt újból szervezett erdélyi tanács tagjaival és a mellette levő bujdosó rendezekkel még Kaplyonban részletes terveket dolgozott ki Erdély visszahódítására s augusztus közepén a Csáki András pusztításai felől hallott friss hirektől is indítatva — személyesen is beindult az országba.

Első föladatának a Szamosvölgye és főleg Kolozsvár megszállását tűzte ki. Szamosfalván ütött tábort, honnan szeptember 4-én a kaplyoni tanácskozások értelmében tette

¹¹ Diarium. Eredetije aláírás nélkül Nagyszeben város levéltárában 53/1706. sz. a.)

¹² Historia revolutionis anno 1706. Nagyszeben város levéltárában 53—1706. sz. a.

¹³ Quellen zur Geschichte der Stadt Brassó. Brassó, 1918, VII. k. 62. stb. l.

meg intézkedéseit. A fejedelem parancsai és szándékai értelmében nemcsak meghódítani, de megnyerni is akarta az országot s azért különös gondot fordított az országban már szétáradott kuruc haderő összegyűjtésére, a szükséges fegyelem helyreállítására, s az összes ezredek rendszeres élelmezésére, felruházására és fizetésére. Ezt célozták a kaplyoni határozatok is, amelyeken a fővezetése alá adott huszáres gyalogezredek részére a Barcsai Ábrahám országos főbiztos számadásai szerint 1706. szeptember, október és november havára 23.648 köből búza, 14.129 és fél mázsa hus, 21.200 köből zab és 15.180 szekér széna felvetéséről gondoskodtak. A felvetésnél a közelmúlt fájdalmas idők tapasztalatainak az értékesítésére különös gondot fordítottak s elsősorban minden teherviselés alól mentesítették azokat a székelyeket, akiknek „nemes szívei Erdélyben a legelsőők között lobbantak lángra a szabadság nevére és siettek fegyvert fogni annak visszanyerésére, mikor az isteni gondviselés Rákóczit elküldötte a puszta hazába, hogy fegyverre és szabadságra hívó szózat legyen.”¹⁴ Ismerték hűségüket és katonai értéküket s amikor kárpótolni kívánták azokért a szenvedésekért, miket Rabutin izzó gyűlölete és a segesvári labanc országgyűlés embertelen végzése mérték reájuk, egyúttal régi jogaik és szabadságaik visszaadásáról is meg akarták győzni őket, hogy annál nagyobb székely fegyveres erőt biztosítsanak a nemzetséges közügy számára. Ezért az egész felvétést a Rabutin és segesvári gyűlés által kimélt vármegyékre és szász székre rótták ki, s gondoskodtak egyúttal a kétségtelenül nem csekély, de elodázhatatlanul szükséges anyagi tehernek vármegyék és szász székek közt való részletes felosztásáról is. Mikor Pekri és a mellette levő erdélyi tanács ezeket a természetben leendő szolgáltatásokat a vármegyékkel és székekkel közölte, egyúttal felhívta azokat a szegény földnépe lehető kimélésére is, mert biztosítani kívánta, hogy a sokat szenvedett fegyvertelen nép házánál dolgozzék s a vége felé járó gazdasági év termését is betakaríthassa.

Ezek a katonai és gazdasági intenciók vezették további intézkedéseiben is, mikor a Szamosvölgyéből az Aranyos völgyébe tette át hadiszállását, s a Keresztes mezején, mely térség síkság a megelőző századok folyamán is annyiszor volt országos katonai szemlék és tanácskozások színhelye, szeptember hó 20-án általános szemlét tartott Erdély fegyveres ereje felett.¹⁵ Majd Nagyszében megszállását és a Havas-

¹⁴ Thaly: II. Rákóczi F. Emlékiratai. Budapest, 1872. 79. l.

¹⁵ Hist. rev. 1706. Nagyszében város levéltárában 53/1706. sz. a. és Szaniszló Zsigmond naplójának 1706. évi aug. havi bejegyzése. Nála azonban az időpont kétségtelenül téves. A főkormányzó szept. 20-án jelenti mindezt a bécsi Cancelláriának. Ered. orsz. levéltár kancell. oszt.-ban 35/1706. k. sz.

alföldbe vezető verestoronyi szorosnak az elzárását s ezzel a német haderő egyik legfontosabb életerének az elvágását határozta el, s már október hó 5-én megjelent Szeben előtt, hogy újabb, de ismét sikertelen kísérletet tegyen a Rabutin által még 1703-ban kitűnően megerősített város elfoglalására, vagy legalább kiéheztetésére. Ezért Szeben és a verestoronyi szoros további megszállására megfelelő haderőt hagyva hátra, Medgyes, Szászváros, Balázsfalva, Szentpál, Marosvásárhely és a többi kisebb szász és magyar várak elfoglalását és felhagyatását határozta el és Medgyes elfoglalása után ide október hó 27-ére országgyűlést hirdetett.

Nem áll módomban ezúttal, hogy a medgyesi országgyűlés történetével, melyről idáig semmit sem tudott történetírásunk, részletesebben foglalkozzam. De kétségtelen tény, hogy három főkérdés megnyugtató elintézése volt a kétnapos tanácskozások főtárgya. Az összegyűlt rendek Pekri elnöktele alatt első sorban „a rézpénzek igazi értékén való folyásáról és az iránt erőt vett visszaéléseknek a megszüntetéséről“ hoztak határozatot, azután a forgalomban levő különböző pénznemek értéke szerint egy részletes árszabást dolgoztak ki abból a célból, hogy „az ezüst és veres (réz) pénzzel való vásárlásban zavar és különbözőség ne legyen, hanem az ezüst és arany értéke legyen az, ami a nimet ideiben volt.“¹⁶ Végül elfogadták és határozattá emelték a kaplyoni felvetés célját és mértékét s a következő téli hónapokra, azaz 1706. december és 1707. január, februárra teljesen a szerint gondoskodtak a hadsereg ellátásáról.¹⁷

Ezek a katonai és gazdasági kérdések foglalkoztatták az 1707. január 10—15-én tartott besztercei országgyűlésre összegyűlt kuruc rendeket is, mert ezeknek szerencsés és méltányos megoldásától remélték úgy az országnak kuruc kézben való állandó megtartását, mint a fegyverrel és a lelkek megnyerésével biztosított országba évek óta várt fejedelmüknek minél előbbi szerencsés bejövetelét. Erről az országgyűlésről tordai Szaniszló Zsigmond, a kuruc korszak egyik jeles szereplője és naplóiírója csak annyit mond, hogy 1707. januáriusban „Beszterczén léssen az nemes ország gyűlése.“¹⁸ Gr. Teleki Mihály tanácselnök és kincstári főigazgató, aki az

¹⁶ Ezt mondja a besztercei országgyűlés első t. cikke és a Limitatio rerum et mercium etc., mi Barcsai Abrahám főbiztos aláírásával Medgyesén 1706. október 28-án adatott ki. Egykorú másolata a Székely Nemzeti Múzeumban Sepsiszentgyörgyön, és végül gr. Teleki Mihály kiadatlan naplója, mely szerint „26-án ebédre Medgyesre Nb. Itt az erdélyi státusnak gyűlése volt. En is az végre mentem volt oda stb.“ A gr. Teleki-család marosvásárhelyi levéltárában.

¹⁷ Barcsai Abrahám kuruc főbiztos naplója az Erdélyi Múzeum Egylet levéltárában Kolozsvárt.

¹⁸ Tört. Tár. 1890. évf. 322. l.

egész hónap folyamán Besztercén tartózkodott, már jóval beszédesebb és azt állítja, hogy ebben a hónapban gr. Pekri Lőrinc a fejedelem parancsolatjából Beszterce városában országgyűlést celebrált, amelyen előbb ő maga elnökölt. Mikor azonban azt a hírt kapta, hogy az időközben Rabutin oldaláról Szebenbe visszatért br. Tige Kolozsvárra indult, rögtön elébe ment és őt „vallotta“ elnöknek, s az ő elnöklése alatt folyt aztán tovább az országgyűlés, amelyen törvényeket alkottak. Ezeket Teleki megküldötte Pekrinek, Pekri pedig br. Kemény László útján kiküldötte a fejedelemhez. De a fejedelem a t. cikkeket nem fogadja el, nem is erősíti meg, sőt megharagszik Telekiékre, amiből kitűnt, hogy Pekri félrevezette őket, akik hittek neki, pedig „máskülönben volt.“¹⁹ Ha talán a fejedelem tényleg nem is hagyta jóvá a besztercei gyűlés t. cikkeit, a br. Kemény László követségét 1707. február 8-án Sárospatakon mégis szívesen fogadta s nemcsak vele, de Pekrivel is közölte, hogy „kedvesen vette az nemes haza ily szíves hűséggel való viseltetését, és úgy az ő, mint a rendek Erdélybe való bemenetele felől való szorgalmatoskodását. Azért a nemes haza kívánságának személy szerint kíván eleget tenni, mert Erdélybe való bemenetelét mind a két hazára szükségesnek látja.“²⁰

Ha Rákóczit a két haza jobb jövőjének a biztosítására irányuló régi célja s az a nemes szándék vezette Erdély felé, hogy „bémenvén az hazában, oly rendben kívánt minden dolgokat állatni, melyből mindenekre az régen kívánva várt és óhajtott nemzetünk boldogulása terjedjen és állandóképpen maradékunknak is megörökösödjön,“ kétségtelen, hogy Pekriéket sem kevésbé nemes szándék ösztönözte, úgy a medgyesi, mint a besztercei gyűlés összehívására. Pekri tudta a legjobban, hogy a kezére bízott hadsereg megfelelő állapotban tartásáról csak a rendek buzgó támogatásának és áldozatkészségének a folytonos ébrentartásával tud gondoskodni, s azzal is tisztában volt, hogy az immár négy éves küzdelmekben és szenvedésekben kifáradt nemzet áldozatos ragaszkodását a Szeben, Fogaras és Brassó városában mindig veretlenül örökdő német hadsereg s a hadsereg szárnyai alá menekült s az által ezen erődített városokba zárt labanc nemesiséggel és a császárhoz hű főkormányzók ellenkező intézkedéseivel szemben csak a fejedelem személyes bejövetelevel tudja állandóan biztosítani. Ezt a nemes szándékát s a haza szolgálatában „szorgalmatos és hűséges forgolódását“ Rákóczi nemcsak elismerte, de ösztönözte és buzdította is, hogy a vármegyéket és szász székeket ne csupán megfelelő számú gyalogság kiállítására, hanem a magyarországi rendek pél-

¹⁹ Naplója 1707. január havi bejegyzése az id. levéltárában.

²⁰ Thaly: Arch-Rák. II. k. 6., 20. és 30. l.

dájára hivatkozással „valamely pénzbeli felvetés“ elváltatására is bírja reá, s győzze meg őket, hogy ha a „fejér“ pénz az országban forogni fog, a rézpénz értéke is „szaporodni“ fog és ebből az országnak kétségtelen haszna származik.²¹

Az 1707. január 10—15-én Beszterce városában tartott országgyűlés végzéseiben valóban a fejedelem, erdélyi fővezére és a rendek „elnéjének“ és intézkedéseinek ezt az óhajtott egyetértését; a haza védelmének biztosítására, a kereskedelmi forgalom megindítására, s a megbolygatott jogrend visszaállítására irányuló elszánt akaratát tükröztetik. Az országgyűlésre a rendek nagy számban gyűltek össze, s Pekri irányítása mellett folytatott tanácskozásaik eredményét nyolc törvénycikkbe foglalták.

Első sorban a rézpénz forgalma és értékének biztosítása érdekében hoztak határozatot. Megállapították, hogy „jóllehet a rézpénznek igazi értékén való folyásáról és az iránt erőt vett visszaéléseknek megszüntetéséről már a minapi megyesi gyűlésen is hoztak határozatot, a különböző anyagárúkról árszabást készítettek s a határozat végrehajtására felügyelőket is rendeltek, még sem szűnt meg a visszaélés. Újabbban végzik azért, hogy az adásban és vevésben vagyonának elvesztése és elkobzása terhe alatt a rézpénzt igaz értékén mindenki elvegy és tartsa magát az árszabáshoz, melynek ellenőrzésére főfelügyelőnek dicsőszentmártoni Balogh Zsigmondot és Tövisi Danielt rendelték azzal, hogy bár Balogh Zsigmond ebben a hivatalban már „dicséretesen forgolódott,“ válassza közülök azt a fejedelem, amelyiket akarja.²² Felhívják egyúttal a vármegyék és székek felügyelőit, hogy „a rézpénz dolgát“ a főfelügyelővel együtt folytassák és egyúttal a megyék, székek és városok összes tiszteit, hogy a felügyelőket mindenben támogassák és kihirdettségük, hogy senki áruját el ne titkolja, a vásárookra a szokás szerint áruját és marháját bevigye és az árszabás szerint adja el. (I. t. cikk.)

Szabályozták azután a kereskedelem ügyét „sok okokra nézve igen szükséges lévén annak felállítása.“ Ezért elrendelik, hogy a külső országokból bejövő idegen kereskedőknek ne legyen szabadságuk az országban való széjjeljárásra és árujuknak szerteszéjjel eladására, hanem a Moldovából, Havasalföldéből és Törökországból bejövők Beszterczén, Csikszeredán, Kézdivásárhelyt és Fejérváron, a Magyarországból

²¹ Thaly: Történelmi kalászkok. Pest. 1862. 233—7. l.

²² Aranyosszék új főkapitánya Toroczka János 1706. nov. 29-én tette le a hivatali esküt, s a dec. 21-én Bágyonban tartott székgyűlés Balog Györgyöt és Boér Gábort választotta követnek a besztercei országgyűlésre Atilla 2. sz. Torda megye levéltárában V. ö. Márki 1. m. I. k. 591. l. mely szerint Fejér megye követei Olasz és Hatvani voltak.

bejövő görögök vagy más idegen nemzetbeliek pedig Désen rakják le árujokat és egy összegben az arra rendelendő embereknek adják el. A kereskedők ellenőrzésére felügyelőket is rendelnek, még pedig Beszterczére Soppel Andrást, Csikszeredába Sándor Jánost, Kézdivásárhelyre Barabás Györgyöt, Fejérvárra Visolyi Istvánt, Désre Marjai Albertet. A kereskedelem felállítására szükséges pénztárt és az azt folytató személyek iránt a fejedelem határozatát várják és hogy a rézpénz a forgalom megindulásának akadályja ne legyen, meghatározzák, hogy az országban található árukat előbb csak a hazai kereskedők vásárolják meg, hogy a kívülről behozandó árukat azokkal felválthassák. A két vajdaságban elkelhető hazai áruk a len, kender, kötél, spárga, vas, viasz és szita, a Törökországban elkelhetők pedig az öreg marha, herbécs, só, kéneső, vas, vászon, viasz és vaj. (II.t. cikk.)

A mostani teherviselés és adózás terén felpanaszolt aránytalanságokat is orvosolni kívánták s ezért a panaszok megvizsgálására és az adókról való számvételre gr. Teleki Mihályt, Barcsai Abrahámot, Rédei Pált és Bartha András ítélőmestert azzal a meghatalmazással küldik ki, hogy a hátralékos adókat karhatalommal is hajtsák fel, a vármegyei tiszteket „minden kedvezés és halogatás nélkül“ vonják számadás alá s számvételükről annak idején közönséges gyűlésen tegyenek jelentést. (III. t. cikk.)

Értesülvén, hogy a hadsereg „megruházására“ törökországi kereskedők 8000 vég abát árulnak, ennek megvásárolhatása céljából a vármegyéek és szász székek 50.000 drb. kősónak Tordáról Fejérvárra való leszállítását magukra vállalták. Megbízták azért gr. Teleki Mihályt, hogy a megyék és szász székek tiszteinek segítségével a kősót Fejérvárra szállíttassa, s a szekereket pontosan kifizesse. (IV. t. cikk.)

Az 5-ik törvénycikk szösz szerint ezt mondja: „Kegyelmes urunkhoz önagyságához közönséges hazánk javát illető dolgaink végett kellelvén expediálnunk, választottuk követnek tek. Nagys. gyerómonostori Kemény László uri atyánkfiát ökegyelmit. Instrukciója s credentionálisa expediálására authoráltuk előbb denominált atyánkfiat ökegyelmeket. (V. t. cikk.)

Majd a vármegyékre és szász székekre Barcsai Abrahám főbiztos számítása és előterjesztése alapján a hadsereg számára 1707. május 1-ig 24.700 köből búzát, 10.480 mázsa hust, 39.580 szászköből zabot és 31.600 szekér szénát róttak ki, még pedig a vármegyékre Fogaras földével, Marosvásárhellyel és az oláh papokkal együtt 13.700 köből búzát, 5240 mázsa hust, 13.340 köből zabot és 15.800 szekér szénát, a szász székekre pedig Szászvárossal és a szász papokkal együtt 12.000 köből búzát, 5240 mázsa hust, 26.270 köből zabot és 15.800 sze-

kér szénát. Meghatalmazták egyúttal Baresait, hogy a felosztás alapján a tisztek segítségével gondoskodják a kivetések felhajtásáról, hogy „a katonaság meg ne fogyatkozzék.“ (VI. t. c.)

A vármegyék a szász és oláh papokkal együtt „közönséges hazánk szükségére“ 5700 magyar forint, a nemes székely nemzet pedig a taksás városokkal együtt 1900 m. forint fejér pénzből álló adót vállalt magára. A rendek utasították a megyék, székek és városok tiszteit, hogy ezt a pénzt otthon vessék ki és 1707. február 15-re fizessék be „fogyatkozás nélkül a Rádai Pál főadószedő kezébe.“²³ (VII. t. c.).

Végül a zsigóci csata után „házakat, javakat elhagyott, kegyelmes urunk önagysága hűsége és a magyar ügy mellett hazánkából kiment sok becsületes atyánkfia“ kártalanításáról és a távollétük alatt birtokait gondozó, sokszor pusztító és tékozló felügyelők számadásra vonásáról gondoskodtak. Kötelezték ezeket, hogy számadásra a tulajdonosok előtt jelenjenek meg és amiről nem igazolták, hogy „a német vitte s vitette el“, tartozzanak megfizetni. A megyék, székek és városok tiszteit pedig utasították hogy a számbavételnél segédkezzenek és azokon részt vegyenek, a számadókat anyagi felelősség terhe mellett megfelelő anyagi kártérítésre kötelezték, a főtiszteket és Bartha András ítélmestert utasították, hogy a kártérítésnek a felhajtásában támogatást nyújtsanak, a károsult birtokosokat pedig felhatalmazták, hogy el nem számolás és nemfizetés esetén a számadásra kötelezettek személyéhez s ha elhaltak, maradványaik javaihoz is hozzányulhassanak és elégtételt tétessenek.²⁴ (VIII. t. c.).

Ezek a kérdések foglalkoztatták a besztercei gyűlésen megjelent kuruc rendeket, de ezek alkották a Rákóczi erdélyi fejedelmi székébe ünnepélyesen beiktató, 1707. március 28-tól ápr. 21-ig tartott marosvásárhelyi országgyűlés tanácskozásainak is egyik főtárgyát, s ha más fogalmazásban is, de a gazdasági vonatkozású törvénycikkekben lényegileg a megyesi és főleg besztercei határozatokat újították meg.

Ez a tény egymagában is feltűnő történeti értéküket és indokolják ismertetésüket. De talán kegyeletes kötelességet is teljesít mindenik erdélyi történetíró és forráskutató, aki az általános emberi, s a különleges faji jellemvonásokat páratlan gazdagsággal fetűntető, de sok jellemző részletében még kellőképp fel nem derített Rákóczi-korszak történetére vonatkozó

²³ VII. t. c. Tordamegye 1707. jan. 26-án Tordán tartott gyűlésén vetette fel a reá eső 300 m. frt. fejér pénzt. Várm. levéltár 4038. sz. 2.

²⁴ A törvénycikkek idáig egyetlen egykoru, másolati példánya a gr. Mikes-család levéltárában a Székely Nemzeti Múzeumban Fasc. 118. Nr. 9. 132—139. l.

ismereteinket bővíti, s ezzel a munkájával is annak a fejedelemnek újítja meg nemes emlékezetét, akinél jobban soha senki sem szerette Erdély különböző faju és vallásu népeit, s akinek leghőbb vágya volt, hogy ősi jogaikért és szabadságukért sokat szenvedett és sokat áldozott, de gyöngeségükben és erőtlenségükben is kiváló emberi és faji erényekkel tündöklő erdélyi népeinek igazságos és jó uralkodója lehessen.

(Sepsiszentgyörgy)

Csatak Vilmos.

